

РЕАЛІЗАЦІЯ НОВИХ ПІДХОДІВ ДО ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВИЩОМУ ЮРИДИЧНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Якісні зміни в загальнополітичній та соціально-економічній стратегії України значною мірою стимулювали підвищений інтерес до вивчення іноземних мов. Проблеми, пов'язані з навчанням іноземних мов, набувають особливої чинності у зв'язку з участю країни в Болонському процесі, що насамперед передбачає опанування кількох іноземних мов.

Необхідність спілкування іноземною мовою не викликає заперечень, оскільки навіть найвіддаленіші від мовних дисциплін спеціалісти вже переконалися: без володіння іноземною мовою повноцінний обмін науково-технічною інформацією неможливий, отже, неможливий і сам поступальний розвиток науки і техніки.

Процеси глобалізації та інтеграції в європейській та світовій спільноті, участь українських фахівців у міжнародних проектах вимагають реалізувати такі аспекти професійної діяльності, які передбачають володіння іноземною мовою: своєчасне ознайомлення зі світовими технологіями, відкриттями та тенденціями в науці й техніці, налагодженням контактів із зарубіжними партнерами. Нові вимоги до фахівців стимулюють викладачів вищих навчальних закладів та науковців до пошуку нових підходів та методів викладання дисципліни навіть у немовних ВНЗ України.

Метою цієї статті є окреслення головних рис та переваг нових підходів та методів до викладання іноземної мови професійного спрямування в немовних навчальних закладах та пропозиція використання деяких із них на практичних заняттях у ВНЗ.

Передусім зазначимо, що головною характерною рисою навчання іноземної мови у ВНЗ немовного профілю є його професійна орієнтованість. Вона ґрунтується на врахуванні потреб тих, хто навчається, в опануванні іноземної мови, що диктується характерними особливостями професії або спеціальності, які, у свою чергу, вимагають її вивчення.

Ми цілком згодні з Н. Брігером у тому, що сфера англійської мови для спеціальних цілей складається з таких компонентів, тісно взаємопов'язаних між собою: знання мови, комунікативні вміння та професійний зміст. Саме тому мета викладача полягає в розвитку мовних умінь, що відбивають основи фаху тих, хто навчається, та розвитку комунікативних умінь, притаманних їхній професійній діяльності. М. Елліс та К. Джонсон також вважають, що навчання має спиратися на специфічний зміст, пов'язаний із певною фаховою сферою. Оскільки ці сфери та ситуації відрізняються залежно від спеціальності, зміст різних курсів іноземної мови також буде різним, тобто, як зауважує Н. Брігер, відзнакою навчання мови для спеціальних цілей є його специфікація щодо певних професійних потреб тих, хто навчається. Виходячи з того, що спеціаліст певної галузі потребує знання іноземної мови для успішного здійснення своєї інформаційної діяльності у відповідних ситуаціях, що становлять для нього професійний інтерес, увесь процес навчання іноземної мови в спеціальних має бути максимально наближеним до реальної професійної діяльності цього спеціаліста.

Досвід практичної роботи показує, що в умовах відсутності мовленнєвого середовища в немовному ВНЗ невимуснені ситуації спілкування іноземною мовою виникають дуже рідко. Більшість ситуацій створюється викладачем штучно. Навчальна мета, на перший погляд, тут виглядає завуальовано, проте повністю не прихована від студентів. А тому в них формуються повноцінні мовленнєві вміння, оскільки всі параметри ситуацій аналогічні природним і викликають появу відповідної комунікативної інтенції та програми вирішення комунікативного завдання.

Сьогодні визначною тенденцією у викладанні іноземних мов методисти називають передусім реалізацію комунікативного підходу. Під комунікацією розуміється процес усного/письмового спілкування, суть якого полягає в обміні інформацією та її оцінюванні. Комунікативно-орієнтоване навчання передбачає формування в студентів комунікативної компетенції, яка вважається сформованою, якщо майбутній фахівець використовує іноземну мову, щоб самостійно отримувати й розширювати свої знання і досвід. Серед багатьох методів навчання саме комунікативний метод є таким, що здатний активізувати творчі можливості особистості, які, як твердять психологи, є в кожній людини безмежними, адже ми маємо величезний творчий потенціал. Розкрити ж себе, на нашу думку, можна лише в спілкуванні.

Як вважають більшість фахівців, саме формування комунікативної компетенції є основною метою вивчення іноземної мови у вищому навча-

льному закладі, усі інші цілі (освітня, виховна, розвиваюча) реалізуються в процесі здійснення цієї головної мети. Комунікативний підхід передбачає навчання спілкування і формування здатності до міжкультурної взаємодії. Аналогічне розширення мобільності та забезпечення працевлаштування випускників ВНЗ, знання й уміння яких повинні бути застосовані й практично використані, є одним із ключових у Болонській декларації, за для якої консолідується європейське освітнє співтовариство.

Відносно методів викладання іноземних мов це означає поступове усвідомлення викладачами та методистами переваг інтерактивних методик та технологій викладання, у яких закладено розвиваючий потенціал: здатність розвивати в студентів критичне мислення, збагачувати уяву та почуття, вдосконалювати загальну культуру спілкування та соціальну поведінку загалом. Саме інтерактивні технології навчання іноземним мовам створюють необхідні передумови як для розвитку мовленнєвої компетенції студентів, так і для формування умінь приймати колективні та індивідуальні рішення з метою виховання активних громадян суспільства.

У процесі реалізації інтерактивного методу на практичних заняттях з іноземної мови необхідно пам'ятати, що його базовим принципом є принцип колективної взаємодії, згідно з яким досягнення студентами комунікативних цілей відбувається через соціально-інтерактивну діяльність: дискусії та обговорення, діалоги та рольові ігри, імітації, імпровізації та дебати. Така діяльність відповідає особисто-зорієнтованому підходу до навчання, а також узгоджується з вимогами загальноєвропейських рекомендацій щодо гуманізації та демократизації навчального процесу. Під час такої діяльності забезпечується позитивний вплив колективу на особистість кожного студента, формуються сприятливі взаємовідносини у навчальній групі.

На сучасному етапі реалізація будь-яких інноваційних підходів та технологій навчання викладання іноземної мови неможлива без постійного підвищення майстерності викладача-педагога. Творче ставлення та новаторство педагога стають можливими лише за умовами усвідомлення ним себе не тільки викладачем-носієм певної інформації, а вченим-дослідником, для якого важливим є вміння не лише давати відповіді на запитання, а й ставити запитання та спонукати студентів до самостійного пошуку відповіді.

Загальновідомо, що всі сучасні знання та будь-які наукові відкриття відповідають на одне або ряд запитань та водночас ставлять десяток нових. Розвиток творчої, самостійної та пізнавальної діяльності студентів буде успішним, якщо викладач залучатиме їх до активного процесу доведення та обґрунтування їх власної точки зору щодо певної проблеми. Такі заняття перетворюються на діалоги та спільне мислення. Навчальна проблема стає предметом дослідження, вона висувається та розв'язується студентами. Отже, головною метою такого підходу є створення проблемних ситуацій; пізнавальна діяльність студентів при цьому включатиме

пошук, аналіз та вирішення різних проблем, що, у свою чергу, вимагає актуалізації їхніх знань та вмінь.

Аналіз педагогічної та методичної літератури показує, що в сучасній теорії проблемного навчання існує тенденція виокремлювати два типи проблемних ситуацій: психологічні, пов'язані зі студентами, та педагогічні, що стосуються викладачів. Педагогічні проблемні ситуації створюються викладачами для того, щоб активізувати мислення, зацікавленість студентів та наголосити на важливості проблеми, що обговорюється. Психологічні проблемні ситуації є абсолютно індивідуальними. Проблемні ситуації можуть бути створені на всіх етапах навчального процесу: під час пояснення нового матеріалу, повторення раніше вивченого, контролю знань та вмінь.

На нашу думку, проблемний підхід розвиває творче мислення та стимулює таку діяльність студентів, як обговорення (оскільки дискусія, за Г. Пальмером, це найактивніша форма мислення), слухання інших думок, обґрунтування власної думки, знаходження компромісу з іншим, лаконічне висловлювання, знаходження не одного, а декількох варіантів розв'язання проблеми, робота в парах та групах. Студенти навчаються бути толерантними, уважними й дружелюбними. Отже, такий підхід розвиває самостійне творче мислення студентів, залучає їх до дослідницької роботи, формує співпрацю та взаємодію викладача і студента.

З другого боку, як свідчить практичний досвід, спільна соціально-інтерактивна діяльність дозволяє кожному студентові максимально проявити свої інтелектуальні та творчі здібності, заохочує самостійність та ініціативність у ухваленні рішень. Отже, інтерактивна діяльність поєднує співробітництво мовленнєвих партнерів та керованість дій студентів із боку викладача, передбачає відмову від стандартних шляхів вирішення комунікативних завдань, забезпечує інтенсивну мовленнєву практику студентів у відносно вільній творчій атмосфері. Інтерактивність у навчанні можна пояснити як здатність до взаємодії, навчання в режимі бесіди, діалогу, полілогу, тобто активного спілкування. На нашу думку, інтерактивним може бути названий метод, завдяки якому той, хто навчається, є не лише учасником (спостерігачем, слухачем), але саме активним творцем процесу навчання.

Аналіз сучасних методичних особистісно-орієнтованих підходів до викладання іноземної мови у немовному ВНЗ свідчить про те, що однією з найбільш поширених інноваційних технологій є метод проектів, який розглядають як цілісну педагогічну систему. Основою цієї системи є побудова навчання на творчому засвоєнні знань у процесі самостійної індивідуальної або групової діяльності тих, хто навчається, для виконання значущого завдання, що лежить в межах їх інтересів, з обов'язковою презентацією результату. На думку багатьох авторів проектна технологія навчання якнайбільше відповідає сучасним вимогам, що стоять перед навчанням

професійно орієнтованого спілкування іноземною мовою. Вона допомагає подолати прогалину між вивченням мови та користуванням нею.

Метод проектів не являється принципово новим у світовій педагогіці. Він виник ще в 1920-ті роки в США. Його називали також методом проблем, і пов'язувався він з ідеями гуманістичного напрямку у філософії й освіті, розробленим американським філософом Дж. Д'юї. Він запропонував будувати навчання на активній основі, через доцільну діяльність учня, студента на основі його власної зацікавленості.

Як показує практика, у ХХІ ст. технологія проектів передбачає перш за все вміння адаптуватись до умов життя людини, які швидко розвиваються. Уміння користуватись методом проектів – показник високої кваліфікації викладача, його прогресивної методики навчання й розвитку студентів. Згідно з теорією та практикою, метод проектів завжди орієнтований на самостійну діяльність студента – індивідуальну, парну чи групову, яку вони виконують протягом визначеного відрізка часу.

Виконуючи проекти, студенти вчать самостійно приймати рішення, брати на себе відповідальність за їх реалізацію. Студент стає рівноправним учасником спільної діяльності з викладачем, відповідаючи за свої успіхи, невдачі та недоліки. Він сам аналізує кожен крок свого навчання, визначає свої недоліки, шукає причини виникнення труднощів, знаходить шляхи виправлення помилок. Йому надається право вибору способів діяльності, висунення гіпотез, участь у колективному обговоренні різних поглядів. Вони вчать працювати в групі, допомагати та підтримувати один одного, шукати інформацію з різних джерел, оформляти матеріал та подавати його, оцінювати свою роботу, порівнювати власний рівень володіння мовою, поєднувати мовні навички та власну фантазію. Проектна робота розвиває вміння планувати, мислити критично.

Ми дотримуємося концепції, яка ставить за мету навчання студентів іноземним мовам через спілкування цими мовами. Поняття «спілкування» включає насамперед мовленнєву діяльність, а щодо говоріння і слухання – ще й пара лінгвістичні елементи – міміку й жести.

Таким чином, практичною метою навчання іноземної мови в умовах методу проектів є формування мовленнєвих здібностей, комунікативної компетенції студентів, яка полягає у формуванні навичок і вмінь усного мовлення (говоріння та аудіювання), читання та письма на основі спілкування, обмеженого тематикою й мовним матеріалом.

Практичний досвід показує, що використання в навчальному процесі інтерактивних технологій навчання допомагає студентам набути лексичні мовленнєві вміння в процесі комунікації, збільшити діапазон термінологічної лексики за фахом, зробити процес навчання цікавим, пізнавальним, професійно-спрямованим та особистісно значущим. Інтерактивні технології навчання стимулюють когнітивні процеси та активізують мовний і мовленнєвий матеріал в іншомовному спілкуванні студен-

тів, розвивають їхні творчі здібності й професійно орієнтовані вміння в наближених до реальних умов ситуацій спілкування.

Аналізуючи сучасні підходи до викладання іноземної мови, неможливо не відзначити широке використання Інтернету та комп'ютерних технологій при вивченні англійської мови взагалі та ділової англійської мови зокрема. Використання комп'ютерів радикально змінило саму концепцію навчання мов, роблячи таке навчання значно ефективнішим та інтенсивнішим, більш творчим та наближеним до життя. Одним із найновіших підходів до викладання ділової англійської мови, що базується на широкому впровадженні інформаційних технологій, є так зване «blended learning», або «змішане навчання». Цей підхід, ще мало відомий в Україні, у вигляді експерименту був апробований у Дніпропетровському університеті економіки та права. Як відзначає С. Кожушко, змішане навчання суттєво відрізняється від більш традиційного підходу, у якому інформаційні технології (комп'ютер, Інтернет) додаються як надбудова до звичайної організації навчального процесу – аудиторної та самостійної роботи студентів. Така надбудова, безумовно, інтенсифікує та оптимізує навчальний процес, але, на думку С. Кожушко, не є органічною для нього – якщо від цієї надбудови відмовитися, навчальний процес не припинить свого існування. У змішаному навчанні, на відміну від цього, використання інформаційних технологій, насамперед Інтернету, органічно вбудовано в навчальний процес. Заняття та вся робота загалом поділяється на аудиторну та самостійну, при цьому самостійна робота, за словами авторів експерименту, цілком базується на використанні комп'ютера (пошук інформації в Інтернеті, виконання спільної проектної роботи, підготовка презентацій тощо).

Аудиторна робота витікає з того, що студенти зробили поза аудиторією за допомогою комп'ютера, і стає неможливою, якщо не було самостійної підготовки через використання інформаційних технологій. У змішаному навчанні робота в аудиторії та самостійна робота з використанням інформаційних технологій урівноважені, кожна є абсолютно необхідною та неможливою без іншої. Саме під час аудиторної роботи студенти представляють результати того, що вони зробили самостійно, працюючи з комп'ютерами, аналізують досягнуте та отримують завдання та інструкції для подальшої самостійної діяльності. Таким чином, на думку фахівців, перевагами змішаного навчання над звичайним є його органічність, абсолютна взаємозалежність частин, а також можливість, з одного боку, використовувати у повному обсязі безмежні ресурси інформаційних технологій і з другого, залишати спілкування іноземною мовою реальним, а не здебільшого віртуальним (як при дистанційному навчанні), яке не може повноцінно замінити реальне.

Висновки. Вивчення методичних та педагогічних джерел, аналіз практичного досвіду переконують, що сьогодні професійна спрямованість та комунікативна орієнтованість навчання іноземній мові у немов-

них ВНЗ України реалізується через використання інноваційних технологій. Пильна увага приділяється змісту дисципліни, меті та організації практичних занять, відбору автентичних текстів для вивчення та аналізу.

Щодо вибору методів та форм викладання дисципліни, переваги на сучасному етапі надаються інтерактивним технологіям, які сприяють розвитку пізнавальної та творчої активності студентів, формуванню комунікативної, мовленнєвої та міжкультурної компетенції тих, хто навчається, створенню середовища, близького до професійної сфери діяльності майбутніх фахівців.

Використання інноваційних технологій на практичних заняттях з іноземної мови, на наш погляд, підвищує вимоги не лише до рівня володіння мовою студентів, а й до викладачів, роль яких змінюється і стає ще більш важливою.

Подальшого вивчення потребують методики організації самостійної роботи студентів та засоби поєднання аудиторної та самостійної роботи тих, хто навчається, з широким використанням комп'ютерних та Інтернет технологій.

Література

1. Brieger N. Teaching Business English Handbook. 1997. – 192 p.
2. Ellis M., Johnson Ch. Teaching Business English. – OUP, 1994. –

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

Соціально-психологічний факультет
Кафедра мовної підготовки

*До 200-ліття від дня народження
Т. Г. Шевченка*

**МОВА В ПРОФЕСІЙНОМУ ВИМІРІ:
КОМУНІКАТИВНО-КУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ**

**Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції
17–18 грудня 2014 року**

Частина I

Харків
2014